JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
NIILO JÄÄSKINEN
16 päivänä joulukuuta 2010[1]

I Johdanto

1. Unionin tuomioistuimen käsiteltävänä oleva ennakkoratkaisupyyntö on esitetty asiassa, jossa ovat vastakkain etniseltä alkuperältään puolalainen Liettuan kansalainen[2] Malgožata Runevič-Vardyn puolisonsa, Puolan kansalaisen Łukasz Paweł Wardynin kanssa sekä Vilnan kaupungin (Liettua) lakiasiainosaston väestörekisteriyksikkö ja joka koskee jälkimmäisen kieltäytymistä muuttamasta asianomaisten etu- ja sukunimiä, sellaisina kuin ne on merkitty kyseisen yksikön heille antamiin syntymä- ja vihkitodistuksiin.

2. Sovellettavassa Liettuan lainsäädännössä säädetään, että luonnollisten henkilöiden etu- ja sukunimet on merkittävä[3] henkilötietoja osoittaviin asiakirjoihin virallisen kansalliskielen oikeinkirjoitussääntöjen mukaisesti. Tästä seuraa, että ainoastaan latinalaisten kirjainten käyttö on sallittua, mutta tarkkeita,[4] ligatuureja[5] tai mitään muitakaan latinalaisten aakkosten kirjainten graafisia muunnoksia, joita käytetään useissa muissa kielissä mutta joita ei ole liettuan kielessä, ei saa käyttää.

3. Kansallinen tuomioistuin Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas (Vilnan kaupungin

1 – Alkuperäinen kieli: ranska.

2 – Runevič-Vardyn vetoaa siihen, että hän kuuluu Liettuassa asuvaan puolalaisyhteisöön, joka muodostaa noin seitsemän prosenttia väestöstä ja joka on asettunut lähinnä Vilnan kaupunkiin ja lääniin (apskritis). Hänen vanhempansa ovat näet alkuperältään puolalaisia, ja hän on esittänyt useiden sukupolvien ajalta asiakirjoja, jotka osoittavat vahvat kulttuuri-, kieli- ja tunnesiteet Vilnan alueella asuvaan puolalaista alkuperää olevaan väestöön.

3 – Nyt käsiteltävä asia koskee latinalaisin aakkosin kirjoitettujen etu- ja sukunimien oikeinkirjoitusta eikä unionin virallisissa kielissä olevien kahden muun kirjaimiston eli kyrillisten ja kreikkalaisten aakkosten translitterointia. Ks. jälkimmäisestä kysymyksestä asia C-168/91, Konstantinidis, tuomio 30.3.1993 (Kok., s. I-1191, Kok. Ep. XIV, s. I-109).

4 – Tarke eli diakriittinen merkki on graafinen lisämerkki, jota käytetään useissa latinalaisia aakkosia käyttävissä kielissä ja joka voidaan sijoittaa kirjaimen yläpuolelle, alapuolelle, viereen tai sen poikki, ja sillä muutetaan kirjaimen ääntämystä tai luodaan uusi kirjain. Esimerkiksi saksan kielessä kahdesta pisteestä muodostuva treema eli ns. Umlaut, joka lisätään esimerkiksi kirjaimen ”a” yläpuolelle, muuttaa kirjaimen ääntämystä, kun puolestaan suomen kielessä ”ä” on erillinen kirjain.

5 – Ligatuuri on kahden kirjoitusmerkin yhdistelmä, jolla näistä tehdään yksi uusi merkki, jota pidetään tai ei pidetä erillisenä kirjaimena (esim. ”oe”, josta tulee ”œ”).

ensimmäisen tuomiopiirin alioikeus) tiedustelee, ovatko rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta 29.6.2000 annetun neuvoston direktiivin 2000/43/EY [6] 2 artiklan 2 kohdan b alakohdan säännökset, joiden tulkinnasta ei ole koskaan aiemmin annettu ennakkoratkaisua, tai EY 12 ja EY 18 artiklan määräykset esteenä tällaiselle kansalliselle lainsäädännölle.

4. Unionin tuomioistuin on jo käsitellyt useita ennakkoratkaisukysymyksiä, jotka ovat koskeneet unionin kansalaisten henkilötietoja ja erityisesti heidän sukunimeään. [7] Se on päätynyt viimeaikaisessa oikeuskäytännössään näkemykseen, joka on ollut varsin suopea yksityishenkilöille, jotka ovat riitauttaneet sukunimiensä kirjoittamiseen henkilötietoja osoittavissa asiakirjoissa liittyviä hallinnollisia käytäntöjä. Tässä tapauksessa unionin tuomioistuimen on lähinnä määritettävä, voiko etniseen vähemmistöön kuuluva henkilö tai toisen jäsenvaltion kansalainen vedota unionin oikeuteen ja vaatia jäsenvaltion viranomaisten velvoittamista käyttämään hänen äidinkieltään, jos tämä olisi ristiriidassa kyseisessä valtiossa voimassa olevien virallista kansalliskieltä suojaavien perustuslaillisten periaatteiden kanssa.

5. Tästä ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että asiassa esitetyt ongelmat herättävät varsin kiivaita tunteita sekä pääasian asianosaisissa että asianomaisissa jäsenvaltioissa. [8] Nyt käsiteltävään asiaan liittyy arkaluontoisia historiallisia ja geopoliittisia näkökohtia. Vilnan alue oli näet vaikean poliittisen konfliktin näyttämönä Euroopassa kahden maailmansodan välillä, ja puolalaista alkuperää olevan väestön kohtalo tällä alueella on jatkuvasti aiheuttanut poliittisia jännitteitä Liettuan tasavallan ja Puolan tasavallan välille, sillä näitä kahta jäsenvaltiota yhdistää pitkä yhteinen historia vuosina 1386–1918 sekä Puola-Liettuan valtioliitossa että Venäjän keisarikunnassa.

6. Etu- ja sukunimillä on huomattava merkitys sekä yksityishenkilöiden että valtioiden kannalta. Ihmiselle hänen nimensä ja sen

6 – EYVL L 180, s. 22.

7 – Ks. em. asia Konstandinis; asia C-148/02, Garcia Avello, tuomio 2.10.2003 (Kok., s. I-11613) ja asia C-353/06, Grunkin ja Paul, tuomio 14.10.2008 (Kok., s. I-7639). Jotkin muut asiat ovat koskeneet syntymäpäivän merkitsemistä henkilötietoja osoittavaan asiakirjaan, kuten asia C-336/94, Dafeki, tuomio 2.12.1997 (Kok., s. I-6761).

8 – Ks. mm. brittiläisessä The Economist -aikakauslehdessä 23.10.2010 julkaistu artikkeli ja suomalaisessa Helsingin Sanomat -sanomalehdessä 19.11.2010 ilmestynyt artikkeli; näissä käsitellään Liettuan tasavallan ja Puolan tasavallan välisten suhteiden heikkenemistä, joka liittyy siihen, kuinka puolalaista alkuperää olevat etu- ja sukunimet merkitään Liettuan henkilötietoja osoittaviin asiakirjoihin.

oikeinkirjoitus voi olla oleellinen psykologisen tai etnisen taikka kansallisen identiteetin osatekijä. [9] Tämän ilmiön esimerkkinä voisin mainita ”ulkomaista” alkuperää olevien sukunimien vapaaehtoiset suomalaistamiset, joita tapahtui runsaasti Suomessa 1900-luvun alkupuolella. Aikaisemmin enemmän tai vähemmän kansallismieliset vaikuttimet ovat myös johtaneet kansallisten tai etnisten vähemmistöjen sukunimien pakollisiin eikä siis vapaaehtoisiin muutoksiin useissa Euroopan maissa, ja lainsäädäntöön, jossa määrätään etunimien merkitsemisestä henkilötietoja osoittaviin asiakirjoihin kansallisessa muodossa ilman vieraita painotuksia. Tätä alaa koskevaa yksilön vapautta on myös rajoitettu eri maissa yleiseen järjestykseen liittyvistä syistä. [10] Yksilön edun ja valtion edun välinen jännite etu- ja sukunimiasioissa on havaittavissa unionin tuomioistuimen ja myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä. [11]

II Asiaa koskevat oikeussäännöt

A *Kansainvälinen oikeus*

1. Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehty yleissopimus

7. Kyseisen yleissopimuksen (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus) 8 artiklan sanamuoto on seuraava:

”1. Jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.

2. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.”

9 – Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on näin ollen pitänyt nimeä ”keskeisenä keinona yksilöidä henkilö yhteiskunnassa” (ks. asia Losonci Rose ja Rose v. Sveitsi, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 9.11.2010, valitus nro 664/06, 51 kohta).

10 – Ks. Kangas, U., *Ihmisen nimi*, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki, 1991, s. 5–6 ja 12.

11 – Nina Holst-Christensen toteaa, että em. asiassa Grunkin ja Paul annetun tuomion kaltaisia ratkaisuja voidaan pitää jäsenvaltioiden kannalta ongelmallisina, mutta ne antavat kansalaisille mahdollisuuden riitauttaa hankalia tai vanhentuneita kansallisia sääntöjä. Ks. Hols-Christensen, N., ”What's in a Name? – EU-retten som korrektionsfaktor i forhold til national navnelovgivning”, *Familieret og engagement – Hilsener til Svend Danielelsen*, Thomson Reuters Professional A/S, Kööpenhamina, 2009, s. 187–197.

2. Suku- ja etunimien kirjaamisesta väestörekistereihin tehty ICCS:n yleissopimus nro 14

8. Väestökirjanpidon yhdenmukaistamiseksi toimivan kansainvälisen komitean (International Commission on Civil Status, ICCS) piirissä 13.9.1973 Bernissä allekirjoitettu yleissopimus suku- ja etunimien kirjaamisesta väestörekistereihin tuli voimaan 16.2.1977. [12]

9. Kyseisen yleissopimuksen 2 artiklan sanamuoto on seuraava:

”Kun sopimusvaltion viranomaisen on laadittava henkilötietoja osoittava asiakirja ja tätä tarkoitusta varten esitetään henkilötietoja osoittavan asiakirjan jäljennös tai ote tai jokin muu asiakirja, jossa osoitetaan suku- ja etunimet samoin kirjaimin kuin kielessä, jolla asiakirja on laadittava, nämä suku- ja etunimet merkitään rekisteriin sananmukaisesti muutoksitta ja kääntämättöminä.

Tarkkeet, joita nämä suku- ja etunimet sisältävät, otetaan myös mukaan, vaikka näitä merkkejä ei olisi kielessä, jolla asiakirja on laadittava.”

12 – ICCS:n yleissopimuksen nro 14 osapuolina olevia valtioita ovat Belgian kuningaskunta, Saksan liittotasavalta, Helleenien tasavalta, Italian tasavalta, Luxemburgin suurherttuakunta, Alankomaiden kuningaskunta, Itävallan tasavalta ja Turkin tasavalta. Tämä yleissopimus ei sido Euroopan unionia eikä niitä jäsenvaltioita, joita nyt käsiteltävä asia koskee suoraan, eli Liettuan tasavaltaa ja Puolan tasavaltaa.

B *Unionin oikeus*

1. Sopimus Euroopan unionista

10. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 4 artiklan 2 kohdassa määrätään seuraavaa:

”Unioni kunnioittaa jäsenvaltioiden tasa-arvoa perussopimuksia sovellettaessa sekä niiden kansallista identiteettiä – –.”

2. Euroopan unionin perusoikeuskirja

11. Euroopan unionin perusoikeuskirjan [13] 7 artiklan sanamuoto on seuraava:

”Jokaisella on oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiaan sekä viestejään kunnioitetaan.”

13 – Julistettu Nizzassa 7.12.2000 (EYVL C 364, s. 1); sellaisena kuin se on muutettuna ja saatettu oikeudellisesti sitovaksi Lissabonin sopimuksella (EUVL 2007, C 303, s. 1).

3. EY:n perustamissopimus [14]

12. EY 12 artiklan ensimmäisessä kohdassa määrätään seuraavaa:

”Kaikki kansalaisuuteen perustuva syrjintä on kiellettyä perussopimusten soveltamisalalla, sanotun kuitenkaan rajoittamatta perussopimusten erityismääräysten soveltamista.”

13. EY 18 artiklan 1 kohdassa määrätään seuraavaa:

”Jokaisella unionin kansalaisella on oikeus vapaasti liikkua ja oleskella jäsenvaltioiden alueella, jollei perussopimuksissa määrätyistä tai sen soveltamisesta annetuissa säännöksissä säädetyistä rajoituksista ja ehdoista muuta johdu.”

4. Direktiivi 2000/43

14. EY 13 artiklan nojalla annettu direktiivi 2000/43 koskee rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanoa.

15. Kyseisen direktiivin 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa säädetään seuraavaa:

”Välillisenä syrjintänä pidetään sitä, jos näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa tiettyä rotua tai etnistä alkuperää olevat henkilöt erityisen epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden, jollei kyseisellä säännöksellä, perusteella tai käytännöllä ole puolueettomasti perusteltavissa olevaa oikeutettua tavoitetta, ja jolleivät tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ole asianmukaisia ja tarpeellisia.”

16. Direktiivin 2000/43 3 artiklassa määritellään direktiivin soveltamisala seuraavasti:

”1. Yhteisölle annetun toimivallan puitteissa tätä direktiiviä sovelletaan kaikkiin henkilöihin sekä julkisella että yksityisellä sektorilla, julkisyhteisöt mukaan lukien, kun kyseessä on

– –

h) yleisesti saatavilla olevien tavaroiden ja palvelujen saatavuus ja tarjonta, mukaan lukien asuminen.

2. Tämän direktiivin soveltamisalaan ei kuulu kansalaisuuteen perustuva erilainen kohtelu eikä sillä vaikuteta kolmannen maan

14 – Ennakkoratkaisukysymyksissä mainituista EY 12 ja EY 18 artiklasta on tullut SEUT 18 ja SEUT 21 artikla. Koska nyt käsiteltävä asia koskee lähinnä Liettuan oikeussääntöjen soveltamista, sellaisina kuin ne olivat ennen Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen voimaantuloa, tässä viitataan kuitenkin EY:n perustamissopimuksen määräyksiin ennen kyseistä päivämäärää sovelletun numeroinnin mukaisesti.

kansalaisten ja valtiottomien henkilöiden jäsenvaltioiden alueelle tuloa ja siellä oleskelua koskeviin säännöksiin ja edellytyksiin eikä kyseisten kolmannen maan kansalaisten ja valtiottomien henkilöiden oikeusasemasta aiheutuvaan kohteluun."

C *Liettuan oikeus*

1. Perustuslaki

17. Liettuan perustuslain 14 §:n mukaan virallinen kieli on liettua.

2. Siviililaki

18. Liettuan siviililain (jäljempänä siviililaki) 2.20 §:n 1 momentissa säädetään, että "jokaisella on oikeus nimeen. Tämä oikeus nimeen sisältää oikeuden sukunimeen, yhteen tai useampaan etunimeen ja nimimerkkiin".

19. Siviililain 3.31 §:ssä säädetään seuraavaa:

"Kummallakin puolisolla on oikeus säilyttää sukunimensä avioliiton solmimisen jälkeen, valita puolisonsa sukunimi yhteiseksi sukunimeksi tai valita yhdistelmänimi, joka muodostuu liittämällä puolison sukunimi omaan sukunimeen."

20. Siviililain 3.281 §:ssä säädetään, että henkilötietoja osoittavien asiakirjojen rekisteröinti, uusiminen, muuttaminen, täydentäminen tai korjaaminen on tehtävä oikeusministeriön vahvistamien henkilötietoja koskevien sääntöjen mukaisesti.

21. Siviililain 3.282 §:ssä säädetään, että "henkilötietoja osoittaviin asiakirjoihin tehtävät merkinnät on tehtävä liettuan kielellä. Etunimet, sukunimet ja paikannimet on kirjoitettava liettuan kielen sääntöjä noudattaen".

3. Henkilötietoihin sovellettavat säännöt

22. Väestörekisteriä koskevista säännöistä 22.7.2008 annetun Liettuan oikeusministeriön asetuksen nro IR-294 [15] 11 §:n mukaan merkinnät henkilötietoja osoittaviin asiakirjoihin on tehtävä liettuan kielellä.

15 – Žin., 2008, nro 88-3541.

III Pääasia, ennakkoratkaisukysymykset ja asian käsittely unionin tuomioistuimessa

23. Malgožata Runevič-Vardyn on Vilnassa 20.3.1977 syntynyt etniseltä alkuperältään puolalainen Liettuan kansalainen. Hänen kertomansa mukaan hänen vanhempansa antoivat hänelle puolalaisen etunimen ”Małgorzata” ja hänen isänsä sukunimen ”Runiewicz”.

24. Ennakkoratkaisupyynnön mukaan syntymätodistuksessa, joka annettiin hänelle 14.6.1977, hänen etu- ja sukunimensä rekisteröitiin liettualaisessa muodossa eli muodossa ”Malgožata Runevič”. Samat etu- ja sukunimi ovat uudessa syntymätodistuksessa, jonka Vilnan kaupungin väestörekisteriyksikkö antoi 9.9.2003, sekä Liettuan passissa, jonka toimivaltaiset viranomaiset myönsivät hänelle 7.8.2002.

25. Pääasian kantajien huomautuksista ilmenee sitä vastoin, että vuonna 1977 laadittu syntymätodistus oli laadittu kyrillisin kirjaimin, [16] sillä etunimet ja sukunimi olivat muodossa ”Malgožata Runevič” vain vuonna 2003 annetussa kyseisen todistuksen versiossa sekä vuonna 2002 saadussa passissa. Asianomainen vetoaa siihen, että hänen Puolan ”kansalaisuutensa” mainitaan hänen pyynnöstään kyseisessä passissa. [17] Hän lisää, että Varsovan kaupungin (Puola) väestörekisteriyksikkö antoi hänelle 31.7.2006 Puolan oikeuden perusteella syntymätodistuksen, jossa hänen etu- ja sukunimensä olivat muodossa ”Małgorzata Runiewicz”.

26. Asuttuaan ja työskenneltyään Puolassa jonkin aikaa pääasian kantaja avioitui 7.7.2007 Vilnassa Puolan kansalaisen Łukasz Paweł Wardynin kanssa. Vilnan kaupungin väestörekisteriyksikön antamassa vihkitodistuksessa nimi ”Łukasz Paweł Wardyn” on kirjoitettu muodossa ”LUKASZ PAWEL WARDYN” isoin kirjaimin eli käyttämällä latinalaisia aakkosia ilman tarketta, kun puolestaan hänen vaimonsa sukunimi on muodossa ”MALGOŽATA RUNEVIČ-VARDYN”, eli siinä on käytetty vain liettualaisia merkkejä, joihin ei kuulu kirjainta ”W”. Pääasian kantajat ilmoittavat saaneensa vuonna 2008 puolalaisen vihkitodistuksen, jossa heidän etu- ja sukunimensä on kirjoitettu puolalaisessa

16 – Unionin tuomioistuimelle toimitettuun asiakirja-aineistoon sisältyy jäljennös alkuperäisestä syntymätodistuksesta, sellaisena kuin Neuvosto-Liettuan viranomaiset olivat sen laatineet. Siihen on kirjoitettu ”Малгожата Михайловна Руневич”, mikä on suora translitterointi kyrilliseen kirjaimistoon lapsen etunimen liettuankielisestä muodosta sekä hänen isänsä etunimestä, johon liittyy feminiinisuffiksi, ja sukunimestä. Todistuksessa mainitaan myös otsikolla ”Национальность” eli ”kansallisuus” lapsen isän ja äidin osalta ”Поляк” ja ”Полька” eli ”puolalainen”.

17 – Wardyn ilmoitti kuitenkin istunnossa, että hänen puolisonsa on Liettuan kansalainen, ja täsmensi, ettei tämä voi saada kaksoiskansalaisuutta.

muodossa.[18] Nykyään asianosaiset asuvat Belgiassa avioliitostaan syntyneen lapsen kanssa.

27. Pääasian kantaja teki 16.8.2007 Vilnan kaupungin lakiasiainosaston väestörekisteriyksikölle hakemuksen siitä, että hänen syntymätodistukseensa merkityt etu- ja sukunimet ”Malgožata Runevič” muutettaisiin muotoon ”Małgorzata Runiewicz” ja että hänen vihkitodistukseensa merkityt etu- ja sukunimet ”Malgožata Runevič-Vardyn” muutettaisiin muotoon ”Małgorzata Runiewicz-Wardyn”.

28. Kyseinen yksikkö ilmoitti 19.9.2007 antamassaan vastauksessa Runevič-Vardynille, että Liettuassa voimassa olevan lainsäädännön mukaan henkilötietoja osoittaviin asiakirjoihin tehtyjä merkintöjä ei ollut mahdollista muuttaa.

29. Ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee myös, että Runevič-Vardyn ja Wardyn nostivat kanteen, jossa he vaativat, että Vilnan kaupungin väestörekisteriyksikkö velvoitettaisiin antamaan uusi syntymätodistus ja uusi vihkitodistus Runevič-Vardynin kyseiselle yksikölle esittämien vaatimusten mukaisesti.

30. Koska Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas katsoi, ettei se kykene antamaan selkeää vastausta käsiteltävänään olevassa asiassa esitettyihin yhteisön oikeuden tulkinta- ja soveltamiskysymyksiin, se päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko –– direktiivin 2000/43 –– säännösten perusteella kyseisen direktiivin 2 artiklan 2 kohdan b alakohtaa tulkittava siten, että siinä kielletään jäsenvaltioilta henkilöiden etniseen alkuperään perustuva välillinen syrjintä tilanteessa, jossa kansallisen säännöstön mukaan heidän etu- ja sukunimensä voidaan kirjoittaa henkilötietoja osoittaviin asiakirjoihin vain kansalliskielen kirjaimin?

2) Onko –– direktiivin 2000/34 –– säännösten perusteella kyseisen direktiivin 2 artiklan 2 kohdan b alakohtaa tulkittava siten, että siinä kielletään jäsenvaltioilta henkilöiden etniseen alkuperään perustuva välillinen syrjintä tilanteessa, jossa kansallisen säännöstön mukaan eri

18 – Puolan hallitus ilmoitti istunnossa, että kyseiset syntymätodistus ja vihkitodistus oli täytynyt antaa Liettuan tasavallan ja Puolan tasavallan välillä 26.4.1994 allekirjoitetun kahdenvälisen sopimuksen perusteella. Kyseisen sopimuksen 14 §:n mukaan sopimuspuolet julistavat, että 13 §:n 2 momentissa luetelluilla henkilöillä on erityinen oikeus käyttää etu- ja sukunimeään sen etnisen vähemmistön käytännön mukaisesti, johon he kuuluvat. Se täsmensi, ettei ollut mahdotonta, että puolalainen virkamies oli saattanut ajatella tämän määräyksen olevan välittömästi sovellettava.

kansallista alkuperää tai kansalaisuutta olevien henkilöiden etu- ja sukunimet on kirjoitettava henkilötietoja osoittaviin asiakirjoihin latinalaisin kirjaimin ja käyttämättä tarkkeita, ligatuureja tai mitään muitakaan latinalaisten aakkosten kirjainten muunnoksia, joita käytetään muissa kielissä?

3) Onko EY 18 artiklan 1 kohtaa, jonka mukaan jokaisella unionin kansalaisella on oikeus vapaasti liikkua ja oleskella jäsenvaltioiden alueella, ja EY 12 artiklan ensimmäistä kohtaa, jossa kielletään kansalaisuuteen perustuva syrjintä, tulkittava siten, että niissä kielletään jäsenvaltioita antamasta kansallista säännöstöä, jonka mukaan etu- ja sukunimet voidaan kirjoittaa henkilötietoja osoittaviin asiakirjoihin vain kansalliskielen kirjaimin?

4) Onko EY 18 artiklan 1 kohtaa, jonka mukaan jokaisella unionin kansalaisella on oikeus vapaasti liikkua ja oleskella jäsenvaltioiden alueella, ja EY 12 artiklan ensimmäistä kohtaa, jossa kielletään kansalaisuuteen perustuva syrjintä, tulkittava siten, että niissä kielletään jäsenvaltioita antamasta kansallista säännöstöä, jonka mukaan eri kansallista alkuperää tai kansalaisuutta olevien henkilöiden etu- ja sukunimet on kirjoitettava henkilötietoja osoittaviin asiakirjoihin latinalaisin kirjaimin ja käyttämättä tarkkeita, ligatuureja tai mitään muitakaan latinalaisten aakkosten kirjainten muunnoksia, joita käytetään useissa muissa kielissä?"

31. Nyt käsiteltävässä asiassa ovat esittäneet kirjallisia ja suullisia lausumiaan Runevič-Vardyn ja Wardyn, Liettuan, Viron, Latvian ja Puolan hallitukset sekä Euroopan komissio. Tšekin, Portugalin ja Slovakian hallitukset ovat esittäneet vain kirjallisia huomautuksia.

IV Asian tarkastelu

A *Ennakkoratkaisukysymysten tutkittavaksi ottaminen*

32. Liettuan hallitus on esittänyt oikeudenkäyntiväitteen osasta ennakkoratkaisukysymyksiä. Sen mukaan unionin

tuomioistuimelta puuttuu selvästi toimivalta niihin vastaamiseksi. Vaatimustensa tueksi se on esittänyt kaksi väitteiden ryhmää.

33. Kyseinen hallitus toteaa toisesta ja neljännestä ennakkoratkaisukysymyksestä, ettei niitä voida tutkia, koska ne eivät liity pääasian oikeudenkäynnin tosiseikkoihin eivätkä kohteeseen Wardynin osalta.

34. Liettuan hallitus toteaa kaikista ennakkoratkaisukysymyksistä Tšekin hallituksen tukemana tässä yhteydessä, ettei niitä voida tutkia siltä osin kuin ne liittyvät kansallisiin sääntöihin, joilla säännellään Runevič-Vardynin etunimen ja tyttönimen oikeinkirjoitusta, koska nämä oikeinkirjoitussäännöt koskevat täysin sisäistä tilannetta, joka ei siten liity muihin jäsenvaltioihin.

35. Wardynin prosessuaalista asemaa koskevasta ensimmäisestä väitteestä on todettava oikeuskäytännöstä ilmenevän, että Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklan 1 kohdan ilmaisulla ”asianosaiset” tarkoitetaan henkilöitä, jotka ovat asianosaisina kansallisen tuomioistuimen käsiteltävänä olevassa asiasta, johon ennakkoratkaisupyyntö perustuu, ja ainoastaan näitä henkilöitä. [19]

36. Muistettakoon ennakkoratkaisukysymyksen tutkittavaksi ottamisesta silloin, kun kysymys ei liity mitenkään riidan kohteeseen tai on hypoteettinen, että vakiintuneen oikeuskäytännön [20] mukaan kansallisella tuomioistuimella on parhaat edellytykset kunkin asian erityispiirteiden perusteella harkita, onko ennakkoratkaisu tarpeen asian ratkaisemiseksi ja onko sen unionin tuomioistuimelle esittämillä kysymyksillä merkitystä asian kannalta. Sikäli kuin esitetyt kysymykset koskevat unionin oikeuden tulkintaa, unionin tuomioistuimen on tämän vuoksi lähtökohtaisesti ratkaistava ne.

37. Kansallinen tuomioistuin esittää tässä tapauksessa ennakkoratkaisupyynnössään, että asian ovat saattaneet siinä vireille Malgožata Runevič-Vardyn ja Łukasz Paweł Wardyn yhdessä ja että kyseinen tuomioistuin pitää heitä ”asianosaisina”. Koska Wardyn on pääasian asianosainen, hän on näin ollen asianosainen myös unionin tuomioistuimessa vireillä olevassa menettelyssä. Ennakkoratkaisukysymykset on siis tutkittava heidän osaltaan, vaikka kansallisessa tuomioistuimessa

19 – Ks. mm. asia C-116/02, Gasser, tuomio 9.12.2003 (Kok., s. I-14693, 27 kohta).

20 – Ks. mm. asia C-144/04, Mangold, tuomio 22.11.2005 (Kok., s. I-9981, 34 kohta ja sitä seuraavat kohdat); asia C-98/09, Sorge, tuomio 24.6.2010 (Kok., s. I-5837, 24 kohta) ja asia C-45/09, Rosenbladt, tuomio 12.10.2010 (Kok., s. I-9391, 32 kohta).

nostetun kanteen kohde näyttää koskevan vain Runevič-Vardynin tilannetta.

B *Asiakysymys*

38. Kansallinen tuomioistuin on katsonut, että on sekä sen tuomion antamisen kannalta tarpeen että oikeudellisesti merkityksellistä ottaa sen ennakkoratkaisukysymyksiin Wardyniä koskevia tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja. Edellä mainitusta oikeuskäytännöstä ilmenee, että unionin tuomioistuin voi kieltäytyä antamasta ratkaisua ennakkoratkaisupyyntöön vain silloin jos on ilmeistä, että pyydetyllä unionin oikeussäännön tulkitsemisella ei ole mitään yhteyttä kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävän asian tosiseikkoihin tai kohteeseen, tai jos kyseinen ongelma on luonteeltaan hypoteettinen. Tilanne ei ole mielestäni tässä tapauksessa sellainen.

1. Alustavia huomautuksia

a) Toimivallan jako

39. Toinen väite koskee sitä, että ennakkoratkaisukysymysten kohde on täysin valtionsisäinen siltä osin kuin ne liittyvät Runevič-Vardynin etunimeen ja tyttönimeen, ja sen osalta on muistutettava, että unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön [21] mukaan tällainen ongelma ei koske tutkittavaksi ottamista vaan itse pääasiaa, joka tutkitaan seuraavassa.

40. Näin ollen kaikkiin ennakkoratkaisukysymyksiin on vastattava, myös siltä osin kuin ne koskevat Runevič-Vardynin henkilötietoja ennen avioitumista.

41. Unionin oikeus ei vaikuta jäsenvaltioiden toimivaltaan säätää järjestelmistään, jotka koskevat etu- ja sukunimien ilmoittamista henkilötietoja osoittavissa asiakirjoissa. [22] Koska henkilötietojen käsitettä ei ole yhdenmukaistettu unionin tasolla, [23] kunkin jäsenvaltion lainsäädännössä on vahvistettava edellytykset, jotka koskevat tällaisten tietojen antamista, muuttamista tai kirjoittamista asianomaisissa rekistereissä.

21 – Ks. asia C-254/98, TK-Heimdienst, tuomio 13.1.2000 (Kok., s. I-151, 14 ja 15 kohta).

22 – Ks. mm. asia C-444/05, Stamatelaki, tuomio 19.4.2007 (Kok., s. I-3185, 23 kohta). Ks. sukunimeä koskevien kansallisten oikeussääntöjen välisistä huomattavista eroista ja tähän tilanteeseen liittyvistä tekijöistä em. asia Dafeki, tuomion 14 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

23 – ”Henkilötiedot (l'état civil) voidaan määritellä tavaksi todeta tärkeimmät tosiseikat, jotka liittyvät henkilöiden ja perheen tilanteeseen, kuten syntymä, avioliitto, nimi tai kansalaisuus. Laajemmin état civil -ilmaisulla viitataan myös väestörekisteriviranomaiseen, jonka tehtävänä on laatia asiakirjat, joissa nämä tosiseikat todetaan, vahvistaa avioliitot ja antaa otteita, virkatodistuksia ja muita asiakirjoja”, todetaan Ranskan senaatin kertomuksessa, joka koskee International Commission on Civil Status -nimistä järjestöä (nro 277, varsinainen istuntokausi 2001–2002). Henkilötietojen käsitteestä ei ole kuitenkaan olemassa kaikille jäsenvaltioille yhteistä määritelmää, sillä osa voi käyttää eri nimiä sitaatissa mainituista kahdesta kohteesta.

42. Jäsenvaltioiden on kuitenkin toimivaltaansa käyttäessään noudatettava unionin oikeutta ja tässä tapauksessa erityisesti oikeussääntöjä, jotka koskevat syrjintäkiellon periaatetta, unionin kansalaisuutta tai henkilöiden vapaata liikkuvuutta. [24]

b) Pääasiaan liittyvät ajalliset seikat

43. Kaksi ajallista seikkaa saattaa aiheuttaa ongelman Runevič-Vardynin syntymätodistuksen osalta, sillä Neuvosto-Liettuan viranomaiset laativat sen ensin kyrillisin kirjaimin vuonna 1977, [25] minkä jälkeen siitä annettiin vuonna 2003 uusi versio liettuan kielellä. Liettuan tasavalta sai itsenäisyytensä takaisin vuonna 1990, mutta liittyi Euroopan unioniin vasta 1.5.2004. Vastaavasti Runevič-Vardyn on käyttänyt unionin oikeudessa taattuja oikeuksia, erityisesti unionin kansalaisuuteen liittyviä liikkumis- ja oleskeluoikeuksia, vasta useita vuosia sen jälkeen kun hänen etu- ja sukunimensä oli rekisteröity.

44. On siis pohdittava ennakkoratkaisupyynnössä tarkoitettujen unionin oikeussääntöjen ajallista soveltamisalaa kahdelta kannalta eli yleisestä ja yksilön näkökulmasta.

45. Ensimmäisestä näkökulmasta voidaan muistuttaa, että kyseisen jäsenvaltion on katsottava Euroopan unioniin liittyessään omaksuneen yhteisön säännöstön, sellaisena kuin se ilmenee muun muassa direktiivistä 2000/43 ja ennakkoratkaisupyynnössä tarkoitetuista EY:n perustamissopimuksen määräyksistä, ja että Liettua on ollut liittymisestään lähtien velvollinen noudattamaan kyseisiä säännöksiä ja valvomaan niiden noudattamista. Tästä velvollisuudesta ei kuitenkaan mielestäni aiheudu taannehtivaa velvollisuutta muuttaa sellaisten hallintotoimien sisältöä, jotka olivat olemassa jo ennen kuin kyseisestä valtiosta tuli unionin jäsen ja jotka koskevat ennen tätä päivämäärää tapahtuneita tosiseikkoja.

46. Toisesta näkökulmasta Runevič-Vardynin rajan ylittävä tilanne on tosin syntynyt pitkän ajan kuluttua siitä, kun hänen henkilöllisyytensä todettiin riidanalaisessa henkilötietoja osoittavassa asiakirjassa, mutta nyt vaaditaan unionin oikeuden soveltamista tarkoituksena tehdä päätelmiä, joilla olisi merkitystä tämän tilanteen samoin kuin minkä tahansa muun sellaisen jo vireillä olevan tilanteen kannalta, joka kuuluu nyttemmin kyseisen oikeuden piiriin, ja tämä pätee siitä lähtien, kun riidanalaiset oikeussäännöt tulivat voimaan kyseisessä jäsenvaltiossa.

47. Unionin oikeudessa ei voida mielestäni vaatia, että ennen unioniin liittymistä laadittua syntymätodistusta muutettaisiin

24 – Ks. mm. em. asia Garcia Avello, tuomion 25 kohta.

25 – Kaikki Euroopan valtiot tunnustivat tosiasiallisesti tuohon aikaan Baltian maiden kuulumisen osaksi Neuvostoliittoa.

jälkikäteen. Ei sen sijaan ole mahdotonta, että se voisi luoda yksityiselle oikeuden vaatia, että jäsenvaltio antaa hänelle henkilötietoja osoittavan asiakirjan, jolla osoitetaan oikeiksi tiedot, joita sisältyy hänen syntymätodistukseensa, mutta jossa käytetään erilaista kirjoitusasua hänen etu- ja sukunimensä merkitsemisen osalta, kuten Liettuan viranomaiset ovatkin tehneet Runevič-Vardynin osalta vuonna 2003.

c) Pääasiaan liittyvät rajan ylittävät seikat

48. Liettuan hallitus vetoaa siihen, että kaikki tiettyjä pääasian osa-alueita koskevat seikat keskittyvät ainoastaan sen alueelle. Sen mielestä Runevič-Vardynin vaatimukset, jotka koskevat hänen etu- ja sukunimensä muuttamista syntymätodistukseen, eivät kuulu unionin oikeussääntöjen soveltamisalaan, koska kyseinen asiakirja on laadittu Liettuassa ja koskee Liettuan kansalaista. Muistutettakoon, että tämä kysymys koskee pääasiaa eikä oikeudenkäynnin edellytystä.

49. Yhteydestä unionin oikeuteen ei sen sijaan ole epäilystäkään riidan muiden osatekijöiden eli niiden osatekijöiden osalta, jotka koskevat pääasian kahden kantajan nimien merkitsemistä heidän vihkitodistukseensa, sillä kyseessä ovat oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen unionin sisällä käyttäneet eri kansalaisuutta olevat puolisot.

50. Direktiivin 2000/43 osalta on korostettava, että sillä pannaan täytäntöön rotuun tai etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän kiellon periaate, joka on vahvistettu EY 13 artiklan 1 kohdassa. Tämän periaatteen soveltamisalaa ei rajoita se, onko tilanne valtionsisäinen vai ei, vaan yleisesti yhteisölle (tai unionille) annetun toimivallan ulottuvuus ja erityisesti direktiivin 2000/43 soveltamisala sellaisena kuin se on määritelty tässä direktiivissä, jolloin se kattaa mielestäni myös tilanteet, jotka ovat täysin valtionsisäisiä. [26]

51. EY 12 ja EY 18 artiklan sovellettavuus riippuu puolestaan siitä, kuuluuko tilanne EY:n perustamissopimuksen soveltamisalaan vai ei. Kuten olen jo todennut, vihkitodistukseen liittyvät kysymykset kuuluvat selvästi perusvapauksiin liittyvien unionin oikeussääntöjen soveltamisalaan. Runevič-Vardynille vuonna 2003 annetun syntymätodistuksen osalta on muistettava, että hän väittää joutuneensa useisiin käytännön vaikeuksiin Puolassa ja Belgiassa siksi, että hänen sukunimensä on

26 – Ks. vastaavasti Ringelheim, J., "The Prohibition of Racial and Ethnic Discrimination in Access to Services under EU Law", *European Anti-discrimination Law Review*, painos nro 10, 2010, s. 11, jossa siteerataan teosta Bell, M., *Anti-Discrimination Law and the European Union*, Oxford University Press, 2002, s. 137.

kirjoitettu eri tavalla henkilötietoja osoittavissa liettualaisissa asiakirjoissa kuin henkilötietoja osoittavissa puolalaisissa asiakirjoissa, jotka liittyvät hänen perheeseensä ja häneen itseensä. Liikkumisvapauttaan käyttäneen ja toisen jäsenvaltion kansalaisen kanssa avioituneen unionin kansalaisen tilannetta ei mielestäni voida hänen lähtömaassaan annettujen henkilötietoja osoittavien asiakirjojen perusteella pitää täysin valtionsisäisenä, jos tämän maan lainsäädäntö johtaa siihen, että molemmille puolisoille yhteistä nimeä ei voida kirjoittaa yhtenäisellä tavalla molempia koskevissa henkilötietoja osoittavissa asiakirjoissa. Tällainen tilanne kuuluu EY:n perustamissopimuksen soveltamisalaan.

52. Tässä tapauksessa on tosin olemassa pääasian riitaan liittyviä osatekijöitä, jotka rajoittuvat Liettuan tasavallan alueeseen. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin tuomioistuin ei voi kuitenkaan pidättyä antamasta ratkaisua ainoastaan tämän seikan perusteella. [27] Ratkaiseva peruste on se, onko pyydetyllä tulkinnalla yhteyksiä pääasian riitaan. Voidaan huomauttaa, että käytännössä Runevič-Vardynin syntymätodistuksen sisältö on perustana muissa asiakirjoissa, kuten asianomaisen passissa tai vihkitodistuksessa oleville maininnoille, jotka ovat myös kyseisen riidan kohteena. Vaikka siis tietyt tosiseikat keskittyvät jäsenvaltion alueen sisälle, vastaus voi kuitenkin olla kansalliselle tuomioistuimelle hyödyllinen.

27 – Ks. esim. asia C-300/01, Salzmann, tuomio 15.5.2003 (Kok., s. I-4899).

53. Näin ollen katson, että unionin tuomioistuimen on vastattava sille esitettyihin ennakkoratkaisukysymyksiin.

2. Direktiivin 2000/43 sovellettavuus

54. Jos pääasian yhteydessä esitetyt vaatimukset, jotka liittyvät direktiivissä 2000/43 tarkoitetun etniseen alkuperään perustuvan välillisen syrjinnän olemassaoloon, [28] eivät kuulu direktiivin säännösten soveltamisalaan, unionin tuomioistuin ei ole asiallisesti toimivaltainen vastaamaan kansallisen tuomioistuimen esittämiin ensimmäiseen ja toiseen kysymykseen.

55. Suurin osa huomautuksia esittäneistä osapuolista katsoo, että direktiiviä 2000/43 ei voida soveltaa nyt käsiteltävässä asiassa.

28 – Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että ”etnisen alkuperän käsite perustuu ajatukseen sosiaaliryhmistä, joilla on yhteinen kansallisuus, heimo, uskonto, kieli, alkuperä sekä kulttuuri- ja perinneympäristö” asiassa Timichev v. Venäjä 13.12.2005 antamassaan tuomiossa (kanteet nro 55762 ja nro 55974/00, Recueil des arrêts et décisions, 2005-XII, § 55). Ks. myös De Schutter, O., ”L'interdiction de discrimination dans le droit européen des droits de l'homme – Sa pertinence pour les directives communautaires relatives à l'égalité de traitement sur la base de la race et dans l'emploi”, Euroopan komission toimeksiannosta julkaistu kertomus, OPOCE, Luxemburg, 2005, erityisesti s. 7, 15, 38 ja 39.

Poikkeuksen muodostavat ainoastaan pääasian kantajat ja Portugalin hallitus. [29]

56. Pääasian kantajat vetoavat siihen, että kyseisen direktiivin aineellinen soveltamisala on erittäin laaja ja kattaa sosiaalisen elämän monia aloja. Toisin kuin muut yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanoa koskevat direktiivit, direktiivi 2000/43 ulottuu näet työn ja ammatillisen koulutuksen alan ulkopuolelle lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla. [30]

57. Toisin kuin yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista 27.11.2000 annetussa neuvoston direktiivissä 2000/78/EY, [31] direktiivissä 2000/43 ei suljeta pois nimenomaisesti siviilisäätyä koskevia kysymyksiä sen soveltamisalan ulkopuolelle. Ehdotuksessa, joka johti direktiivin 2000/43 antamiseen, täsmennetään kuitenkin, että nämä alat katetaan, mikäli ne kuuluvat perustamissopimuksella yhteisölle annetun toimivallan puitteisiin. [32] Direktiivin 3 artiklassa muistutetaan, että direktiivi on annettu siten, että nämä puitteet on otettu huomioon. Kuten olen korostanut, etu- ja sukunimien merkitseminen väestörekistereihin ei kuulu unionin toimivaltaan.

58. Lisäksi direktiivin 2000/43 3 artiklan 1 kohtaan, [33] jossa vahvistetaan direktiivin soveltamisala tyhjentävästi, ei mielestäni sisälly mitään sellaista, joka liittyisi henkilötietoihin ja niitä koskevien asiakirjojen laatimiseen. Aloihin, joilla rotuun tai etniseen alkuperään perustuva syrjintä on kiellettyä, kuuluvat kyseisen kohdan h alakohdassa ”yleisesti saatavilla olevien tavaroiden ja palvelujen saatavuus ja tarjonta, mukaan lukien asuminen”. Kyseessä on ainoa otsikko, jolla voisi olla merkitystä tässä tapauksessa, koska muissa viitataan ammatillisiin, sosiaalisiin tai koulutuksellisiin seikkoihin, jotka eivät liity millään tavoin pääasian riidan kohteeseen. Ei voida katsoa, että henkilötietoja osoittavissa asiakirjoissa käytettävien etu- tai sukunimien oikeinkirjoitukseen liittyvä sääntely kuuluisi suoraan kyseisessä direktiivissä tarkoitetun ”palvelun” käsitteen piiriin. [34]

29 – Portugalin hallitus ei ota tähän nimenomaista kantaa, mutta se esittää sen suuntaisen näkemyksen, että pääasian kohteena olevan kaltainen kansallinen lainsäädäntö olisi ristiriidassa direktiivin 2000/43 kanssa.

30 – Ehdotuksessa neuvoston direktiiviksi rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhtäläisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta, joka annettiin 25.11.1999 (KOM(1999) 566 lopullinen, s. 5) todetaan, että ”laaja soveltamisala on tarpeen, jotta rasismia ja muukalaisvihaa pystytään todella torjumaan Euroopassa”. Ks. myös direktiivin 2000/43 johdanto-osan 12 perustelukappale.

31 – EYVL L 303, s. 16. Näiden kahden direktiivin välillä todettu ero on erityisen merkityksellinen siksi, että ne on hyväksytty saman ajanjakson aikana ja saman oikeudellisen perustan eli EY 13 artiklan nojalla.

32 – Direktiiviehdotus (KOM(1999) 566 lopullinen, s. 7).

33 – Kuten direktiivin 2000/43 johdanto-osan 13 perustelukappaleessa todetaan, kansalaisuuteen perustuva syrjintä ei kuulu kyseisen direktiivin 3 artiklan 2 kohdan soveltamisalaan.

34 – Ks. tästä käsitteestä em. Ringelheim, J., s. 11 ja sitä seuraavat sivut.

59. Pääasian kantajat väittävät, että heidän tilanteensa kuuluu näiden säännösten soveltamisalaan sen vuoksi, että on välttämätöntä esittää henkilötodistus ja erilaisia asiakirjoja, todistuksia tai tutkintotodistuksia, jotta saataisiin tiettyjä oikeuksia ja mahdollisuus käyttää direktiivin 2000/43 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja tavaroita ja palveluja.

60. Tällainen päättely ei kuitenkaan vakuuta. Kyseistä direktiiviä koskevissa esitöissä [35] todetaan, että sen 3 artiklan 1 kohdan h alakohdassa vaaditaan, että tavaroiden ja palvelujen saamista tai toimittamista koskevat ”päätökset” eivät perustu rotuun tai etniseen alkuperään. Komissio on kuvannut sitä, mitä taloudellista ja sosiaalista integraatiota rajoittava syrjintä tavaroiden ja palvelujen saannissa saattaa heijastaa, esimerkillä rahoituksen saannista, joka perustuu päätöksiin pienyritysten lainoista tai yksityishenkilöille myönnettävistä kiinnelainoista. [36] Tehdyn päätöksen ja haetun palvelun saamisen välinen yhteys on tässä esimerkissä välitön ja ilmeinen. Pääasian riitaan liittyvät toimenpiteet eivät sitä vastoin voi mielestäni kuulua tällaisen syy-yhteyden piiriin.

61. Pääasian kantajien omaksuma lähestymistapa voitaisiin hyväksyä vain siinä tapauksessa, että on otettu huomioon etuja sukunimien oikeinkirjoitukseen liittyvän lainsäädännön välilliset vaikutukset siltä osin kuin lainsäädännön ilmaistuna tai piilevänä tavoitteena ei välttämättä olisi rajoittaa asianomaisilta tiettyjen tavaroiden tai palvelujen saantia, kuten lentolippujen ostoa, pankkitilin avaamista tai jonkin hallintotoimen toteuttamista, mutta tämä olisi sen käytännön seuraus, kun puolestaan muilla vastaavassa tilanteessa olevilla puolisoilla ei olisi tällaisia mahdollisesti kiinnostusta heikentäviä esteitä. [37]

62. En yhdy tähän perusteluun. Jos edellä kuvatuissa tilanteissa olisi olemassa jonkinlaista syrjintää, se ei johtuisi asianomaisesta lainsäädännöstä sinänsä vaan tavaroiden ja palvelujen toimittajien reaktioista heille esitettyihin henkilötietoja osoittaviin asiakirjoihin. Tällaiset yksityishenkilöiden toimet on erotettava viranomaisten toimenpiteistä.

63. Ei ole myöskään mahdollista päättää etukäteen, voisiko tavaroiden ja palvelujen toimittajien harjoittama etniseen alkuperään perustuva syrjintä johtua tällaisen alkuperän

35 – Ks. em. direktiiviehdotus, s. 8.

36 – Ks. em. direktiiviehdotus, s. 5.

37 – Tämä näkemys on puolustettavissa sillä, että silloin kun kyseessä on syrjintä, merkityksellisempiä ovat pikemminkin riidanalaisen lainsäädännön vaikutukset kuin lainsäätäjän aikomukset. Esimerkiksi direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa puhutaan ”epäedullisesta asemasta”. Yhteisöjen tuomioistuin otti samoin asiassa C-54/07, Feryn, 10.7.2008 antamassaan tuomiossa (Kok., s. I-5187) huomioon riidanalaisen toimenpiteen konkreettiset seuraukset eli työnhakuhalukkuutta heikentävän vaikutuksen todetessaan direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitetun välittömän syrjinnän työhönotossa.

ilmoittamisesta joko suoraan (sellaisenaan) tai välillisesti (etu- ja sukunimen oikeinkirjoituksen välityksellä) henkilötietoja osoittavissa asiakirjoissa vai johtuuko se pikemminkin siitä, että sitä ei ole ilmoitettu. Runevič-Vardyn vetoaa pääasian tilanteessa vaikeuksiin, joita on aiheutunut siitä, että puolan kielen aakkosten kirjaimia ei hyväksytä Liettuan kansalaisten henkilötietoja osoittavissa asiakirjoissa. Toisessa asiayhteydessä henkilöön saattaisi kohdistua syrjintää, jos henkilötietoja osoittavista asiakirjoista ilmenisi hänen kuulumisensa etniseen vähemmistöön. [38] Muistutan välillisen syrjinnän tarkoittavan sitä, että sovelletaan näennäisesti neutraalia perustetta, joka on omiaan aiheuttamaan erityistä haittaa tietylle henkilöryhmälle muihin henkilöihin nähden. Jäsenvaltio ei saa soveltaa tällaista perustetta, ellei se kykene perustelemaan sitä asianmukaisesti. Unionin oikeuden tulkinnan tuloksena ei saa olla se, että molempiin tässä mainittuihin esimerkkitapauksiin, jotka ovat vaihtoehtoisia ja toisensa poissulkevia, voitaisiin vedota jäsenvaltiota vastaan sillä perusteella, että ne olisivat syrjiviä.

64. Runevič-Vardynin ja Wardynin mainitsemat konkreettiset ongelmat johtuvat *eroista* heidän etu- ja sukunimiensä kirjoitusasussa liettualaisissa ja puolalaisissa henkilötietoja osoittavissa asiakirjoissa eivätkä käytetystä kirjoitusasusta sinänsä. Mitään epäilystä ei näet voi vallita siitä, että ”MALGOŽATA RUNEVIČ-VARDYN” ja ”LUKASZ PAWEL WARDYN” – nämä merkinnät on laitettu isoilla kirjaimilla asiakirjaan – ovat naimisissa keskenään heitä koskevan liettualaisen vihkitodistuksen perusteella. Esitetty ongelma ei liity direktiivissä 2000/43 säädettyihin syrjinnän osatekijöihin.

65. Unionin tuomioistuin ei voi mielestäni nykytilanteessa hyväksyä sitä, että niissä tapauksissa, joissa avioliiton olemassaololla olisi merkitystä tavaroiden tai palvelujen saannin kannalta, tämä seikka voitaisiin päätellä siitä, että puolisoiden nimet ovat samat, tai päätellä, ettei avioliittoa ole, jos nimet eivät ole samat. Tässä tapauksessa, kuten kaikissa vastaavissa tilanteissa, ainoastaan vihkitodistus tai samantyyppinen henkilötietoja osoittava asiakirja voi osoittaa sen, että avioside on todellisuudessa epäilyksettä olemassa.

66. Korostettakoon ylimääräisenä huomautuksena, että jos unionin tuomioistuin omaksuisi laajan näkemyksen direktiivin 2000/43 3 artiklan 1 kohdan h alakohdan soveltamisalasta siten, että se sisältäisi välilliset vaikutukset, joita henkilötietoja osoittavissa asiakirjoissa käytettävien etu- tai sukunimien oikeinkirjoitusta koskevalla lainsäädännöllä voi olla tavaroiden ja palvelujen saannin

38 – Se, että Runevič-Vardyn on alkuperältään puolalainen, on kirjattu hänelle vuonna 2002 myönnettyyn Liettuan passiin, mutta tällaista mainintaa voitaisiin pitää syrjinnän aiheena joissakin jäsenvaltioissa.

kannalta, tämän direktiivin soveltamisesta aiheutuisi ongelmia yrityksille, jotka selvästi kuuluvat sen soveltamisalaan. Jos esimerkiksi etniseen alkuperään perustuvan välillisen syrjinnän toteaminen liittyisi rajoituksiin, jotka koskevat merkkien käyttöä henkilötietoja osoittavissa asiakirjoissa, tällainen tulkinta antaisi mahdollisuuden esittää syrjintäväitteitä kaikkia sellaisia palvelujen toimittajia kohtaan, jotka ovat teknisten tai standardointiin liittyvien rajoitteiden vuoksi pakotettuja käyttämään vain varsin rajallista kirjain- ja merkkivalikoimaa toimittamissaan asiakkaitaan koskevissa asiakirjoissa ja tiedotteissa. [39] Olisi mielestäni liiallista ja perusteetonta todeta tällaiset käytänteet edes mahdollisesti vaikutuksiltaan syrjiviksi.

67. Edellä esitetyn perusteella katson, että pääasian kohteena olevan kaltainen kansallinen lainsäädäntö ei kuulu direktiivin 2000/43 aineelliseen soveltamisalaan.

39 – Esimerkiksi kansainvälisen siviili-ilmailujärjestön (ICAO) asiakirjan nro 9303 mukaan matka-asiakirjojen koneellisesti luettavassa osiossa sallittuja merkkejä ovat ainoastaan numerot ja englantilaisten aakkosten isot kirjaimet, jotka sisältyvät kyseisen asiakirjan lisäykseen nro 8, joten muut kirjaimet tai tarkkeet on kirjoitettava tai translitteroitava lisäykseen nro 9 sisältyvän standardin mukaisesti (ks. *Documents de voyage lisibles à la machine* ICAO:n internetsivuilla www2.icao.int). Lentoyhtiöt soveltavat normaalisti samaa periaatetta kirjoittaessaan matkustajien nimen lentolippuihin.

3. Kysymykset jotka koskevat kansalaisuuteen perustuvaa syrjintää ja unionin kansalaisuutta

68. EY 17 artiklan nojalla unionin kansalainen on jokainen, jolla on jonkin jäsenvaltion kansalaisuus, mistä seuraa EY:n perustamissopimuksessa määrättyjä oikeuksia ja velvollisuuksia, joihin kuuluu oikeus vedota EY 12 artiklan 1 kohdassa määrättyyn kansalaisuuteen perustuvan syrjinnän kieltoon sekä EY 18 artiklan 1 kohdassa määrättyyn oikeuteen vapaasti liikkua ja oleskella jäsenvaltioiden alueella, ja tämä koskee kaikkia unionin oikeuden aineelliseen soveltamisalaan kuuluvia tilanteita. [40]

a) EY 12 artiklan tulkinta henkilötietoja osoittavien asiakirjojen muuttamista koskevien erilaisten vaatimusten kannalta

69. Pääasian riitaa koskevien tietojen perusteella mielestäni kolmanteen ja neljänteen ennakkoratkaisukysymykseen vastaamiseksi on erotettava toisistaan pääasian kantajien esittämät kolme vaatimusten ryhmää eli

40 – Ks. näiden eri oikeussääntöjen välisestä yhdistelmästä asia C-499/06, Nerkowska, tuomio 22.5.2008 (Kok., s. I-3993, 21 kohta ja sitä seuraavat kohdat) ja asia C-135/08, Rottmann, tuomio 2.3.2010 (Kok., s. I-1449, 43 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

yhtäältä Runevič-Vardynin vaatimus, joka koskee hänen syntymätodistuksensa muuttamista, toisaalta Wardynin vaatimus, joka koskee vihkitodistusta, ja lisäksi vaatimus, joka koskee jälkimmäisessä todistuksessa mainittua Runevič-Vardynin avioliitossa saamaa sukunimeä.

70. Mielestäni tilanne, jossa Vilnan kaupungin väestörekisteriyksikkö on kirjoittanut Runevič-Vardynin syntymätodistuksessa olevat etunimen ja tyttönimen Liettuan lainsäädännön mukaisesti, ei kuulu EY 12 artiklan määräysten soveltamisalaan. Siinä ei näet voi olla kyseessä kansalaisuuteen perustuva syrjintä, koska Runevič-Vardyn on sen jäsenvaltion kansalainen, jonka lainsäädäntö on riitautettu. Huomautettakoon lisäksi, että kyseisen artiklan saksankielinen sanamuoto,[41] joka on pysynyt muuttumattomana Rooman sopimuksen voimaantulosta vuonna 1957 lähtien, osoittaa, että kansalaisuuteen perustuva syrjintä tarkoittaa eri jäsenvaltion kansalaisten välistä syrjintää eikä etniseen vähemmistöön kuulumiseen perustuvaa syrjintää.

71. Täsmennän Wardynin esittämän vihkitodistuksen muuttamista koskevan vaatimuksen osalta, että se ei koske hänen omaa sukunimeään, joka on kirjattu alkuperäistä muotoa muuttamatta, vaan hänen etunimiään, jotka on kirjoitettu liettualaisessa muodossa (”Lukasz Pawel”) eli ilman tarkkeita (”Łukasz Paweł”), joita käytetään sen valtion eli Puolan tasavallan kielessä, jossa hän on syntynyt ja jonka kansalainen hän on. Lisäksi Wardynin mukaan häntä on henkilökohtaisesti syrjitty siksi, että hän on Puolan kansalainen, koska – toisin kuin avioituville Liettuan kansalaisille – hänelle ei ole annettu mahdollisuutta antaa puolisolleen oikeata nimeään eli nimeä ”Wardyn”, koska se on kirjattu hänen puolisonsa osalta liettualaisessa muodossa ”Vardyn”.

72. Unionin tuomioistuimelle huomautuksiaan esittäneet osapuolet hyväksyvät laajalti tämän tilanteen suhteen EY 12 artiklan sovellettavuuden, ja yhdyn tähän näkemykseen. Puolan kansalainen Wardyn on näet solminut rajan ylittävän avioliiton avioituessaan Liettuan tasavallassa tämän toisen jäsenvaltion kansalaisen kanssa. Lisäksi hän asuu tällä hetkellä puolisonsa ja heidän liitostaan syntyneen lapsen kanssa Liettuan ja Puolan alueiden ulkopuolella eli Belgiassa, jossa hän väittää kohdanneensa vaikeuksia sen vuoksi, että hänen sukunimensä ja Liettuan viranomaisten hänen puolisolleen antama sukunimi poikkeavat toisistaan.

73. Ainoastaan Liettuan tasavalta ja Tšekin tasavalta katsovat EY 12 artiklassa asetettujen vaatimusten tulkinnasta, että pääasian kohteena olevan kaltainen lainsäädäntö ei ole

41 – ”Unbeschadet besonderer Bestimmungen der Verträge ist in ihrem Anwendungsbereich jede Diskriminierung aus Gründen der *Staatsangehörigkeit* verboten” (kursivointi tässä).

kyseisen artiklan vastainen. Olen päinvastaista mieltä jäljempänä esittämistäni syistä. Todettakoon ensinnäkin, että kyseessä näyttäisi olevan kansalaisuuteen perustuva välillinen syrjintä, joka on siis EY 12 artiklan vastainen ja joka näyttää kohdistuneen unionin kansalaiseen, joka on päättänyt avioitua toisessa jäsenvaltiossa kuin siinä, jonka kansalainen hän on, ja jonka alkuperäisiä etunimiä on pelkästään tämän vuoksi muutettu hänen vihkitodistuksessaan.

74. Mielestäni ei ole sitä vastoin olemassa syrjintää, joka voisi perustua siihen, että jonkin jäsenvaltion kansalaiselta on evätty mahdollisuus antaa puolisolleen oma sukunimensä alkuperäisessä muodossaan, koska tällainen väitetty ”oikeus” on mielestäni ristiriidassa muun muassa unionin oikeudessa vahvistetun sukupuolten välistä tasa-arvoa koskevan periaatteen kanssa.[42] Jokaisella miehellä ja naisella on oltava avioituessaan oikeus valita eri vaihtoehtoista eli joko säilyttää oma sukunimensä tai ottaa käyttöön puolisonsa sukunimi[43] taikka valita yhdistelmänimi silloin kun tähän avioliittoon sovellettavassa lainsäädännössä annetaan tällainen mahdollisuus. Vaikka Runevič-Vardynilla oli tällainen mahdollisuus,[44] Wardyn ei sitä vastoin voi vaatia mahdollisuutta antaa hänelle sukunimeään.

75. Tässä tapauksessa on mielestäni kyseessä yhdenvertaista kohtelua koskevan yleisperiaatteen loukkaaminen, koska oman maan kansalaisia, joilla on yleensä etunimi ja sukunimi, joiden kirjoitusasu on Liettuan kielen mukainen, kohdellaan paremmin kuin muiden jäsenvaltioiden kansalaisia, joiden nimien kirjaimet tai tarkkeet ovat tuntemattomia kyseisessä kielessä.[45] On siis pohdittava, onko tällainen loukkaus, joka saattaa merkitä kansalaisuuteen perustuvaa välillistä syrjintää, kuitenkin objektiivisesti perusteltavissa hyväksyttävällä tavoitteella sekä keinoilla, jotka ovat oikeassa suhteessa näin tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi.

42 – Vrt. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio em. asiassa Losonci Rose ja Rose v. Sveitsi, 47 kohta, jossa korostetaan, että ”Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden keskuudessa syntyy konsensus, joka koskee puolisoiden sukunimen valintaa tasa-arvoisesti, ja että kansainvälisellä tasolla sukupuolten tasa-arvoa koskeva kehitys Yhdistyneiden Kansakuntien piirissä kohdistuu tällä erityisalalla siihen suuntaan, että tunnustetaan kummankin puolison oikeus säilyttää alkuperäinen sukunimensä tai osallistua tasa-arvoisesti uuden sukunimen valintaan”.

43 – Euroopan neuvoston ministerikomitea hyväksyi jo vuonna 1978 julkilausuman nro (78) 37, jossa suositeltiin, että kyseisen neuvoston jäsenvaltiot poistaisivat kokonaan miesten ja naisten välisen syrjinnän sukunimeä koskevasta oikeudellisesta järjestelmästä; tämän jälkeen se antoi suosituksen nro 1271 (1995), ks. http://assembly.coe.int.

44 – Palaan Runevič-Vardynin tilanteeseen hänen avioituessaan saamansa nimen osalta EY 18 artiklan tulkinnan yhteydessä.

45 – On muistettava, että ilman erilaista kohtelua syrjintä ei ole mahdollista. Ks. esim. yhdistetyt asiat C-102/98 ja C-211/98, Kocak ja Örs, tuomio 14.3.2000 (Kok., s. I-1287, 52 kohta ja sitä seuraavat kohdat), joka koskee syntymäpäivän mainitsemista väestörekistereissä.

76. Hyväksyttävä tavoite, johon voidaan menestyksellisesti vedota riidanalaisen lainsäädännön tueksi, on virallisen kielen suojelun varmistaminen kansallisen yhtenäisyyden turvaamiseksi ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden säilyttäminen.

77. Tässä yhteydessä on viitattava Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tätä alaa koskevaan oikeuskäytäntöön, joka on välttämättä otettava huomioon [46] erityisesti sen vuoksi, että perusoikeuskirjan [47] selityksistä ilmenee, että Euroopan unionin perusoikeuskirjan 7 artiklassa turvatut oikeudet vastaavat Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvattuja oikeuksia ja että siihen voidaan laillisesti tehdä ainoastaan ne rajoitukset, jotka on sallittu tämän yleissopimuksen 8 artiklan 2 kohdassa. [48]

78. Euroopan ihmisoikeussopimukseen ei kylläkään sisälly yhtään määräystä, jossa vahvistettaisiin nimenomaisesti henkilön oikeus nimensä ja henkilöllisyytensä suojaan. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin omaksunut laajan tulkinnan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklasta ja todennut, että henkilön nimi koskee hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, koska se on keino yksilöidä henkilö ja perheside. [49]

79. Korostettakoon, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käsiteltävänä on ollut pääasiaa vastaava asia, jonka yhteydessä valittaja riitautti sukunimensä ”pakkolatvialaistamisen”. Se hylkäsi valituksen ilmeisen perusteettomana ja totesi, että vaikka riidanalainen käytäntö, jonka mukaan sukunimet translitteroitiin, saattoi häiritä asianomaisen henkilön yksityis- ja perhe-elämää, se ei kuitenkaan ollut Euroopan ihmisoikeussopimuksen vaatimusten vastainen, sillä tästä käytännöstä säädettiin ensinnäkin laissa, toiseksi sillä pyrittiin yhteen tai useampaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan 2 kappaleessa hyväksyttyyn päämäärään, ja kolmanneksi se oli tarpeen niiden saavuttamiseksi demokraattisessa yhteiskunnassa. [50] Euroopan ihmisoikeustuomioistuin huomautti hiljattain, että tällä alalla pitäisi määritellä tilanne lähinnä viranomaisten esittämien ja kansallisten tuomioistuinten hyväksymien oikeuttamisperusteiden mukaan, jotta voitaisiin arvioida, onko yksityis- ja perhe-elämän

46 – Ks. jäsenvaltioiden velvollisuudesta suojella perusoikeuksia niiden soveltaessa unionin oikeutta asia C-117/06, Möllendorf ja Möllendorf-Niehuus, tuomio 11.10.2007 (Kok., s. I-8361, 78 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

47 – EUVL 2007, C 303, s. 20.

48 – Vrt. julkisasiamies Sharpstonin edelleen vireillä olevassa asiassa C-208/09, Sayn-Wittgenstein, antaman ratkaisuehdotuksen 9 ja 10 kohta.

49 – Ks. asia Burghartz v. Sveitsi, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 22.2.1994 (A-sarja, nro 280-B, 24 kohta); asia Stjerna v. Suomi, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 25.11.1994 (A-sarja, nro 299-B, 37 kohta); asia Guillot v. Ranska, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 24.10.1996 (Recueil des arrêts et décisions 1996-V, 21 kohta) ja asia Daróczy v. Unkari, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 1.7.2008 (valitus nro 44378/05, 32 kohta). Ks. myös julkisasiamies Jacobsin ratkaisuehdotukset em. asiassa Konstantinidis, 33, 40 ja 41 kohta sekä em. asiassa Garcia Avello, 66 kohta.

50 – Asia Kuharec alias Kuhareca v. Latvia, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 7.12.2004 (valitus nro 71557/01).

kunnioittamista koskevalle oikeudelle asetetun rajoituksen ”tarpeellisuus” osoitettu vakuuttavalla tavalla. [51]

80. Minunkaan mielestäni ei ole unionin oikeuden perusteella sinänsä kiellettyä, että jäsenvaltiot vahvistavat etu- ja sukunimien oikeinkirjoitussääntöjä, joilla pyritään kansalliskielen noudattamiseen. Korostan, että unionisopimuksen 4 artiklan 2 kohdan mukaan unioni kunnioittaa jäsenvaltioiden kansallista identiteettiä.

81. Olennaista on kuitenkin määrittää se, noudatetaanko Liettuan lainsäädännössä periaatetta, jonka mukaan toimenpiteen pitää olla oikeassa suhteessa tavoiteltuun virallisen kielen suojelun tavoitteeseen. [52]

82. Viron hallituksen mielestä vaatimukset, jotka koskevat sekä asianmukaisia että tarpeellisia keinoja, täyttyvät järjestelmässä, joka sisältää toimenpiteitä, joilla taataan käytännössä ja ilman suuria hankaluuksia nimen muotojen yhteys sekä mahdollisuus löytää sen alkuperäinen muoto.

83. Liettuan hallitus toteaa lisäksi antaneensa Liettuan parlamentille lakiesityksen siitä, että olisi mahdollista kirjoittaa tiettyjen henkilöryhmien suku- ja etunimet siten, että käytetään virallisen kielen merkkien lisäksi myös latinalaisten aakkosten muita kirjaimia (joko tarkkeineen tai ilman niitä). [53]

84. Nämä seikat osoittavat, että on mahdollista käyttää keinoja, jotka ovat maltillisempia kuin pääasian kohteena olevassa lainsäädännössä omaksuttu, ja että Liettuan tasavallan asettaman päämäärän saavuttamiseksi tällä hetkellä käytetyt keinot ovat suhteettomia.

85. Tässä yhteydessä ICCS:n 13.9.1973 allekirjoitettua yleissopimusta nro 14 [54] voitaisiin mielestäni käyttää hyödyllisenä lähteenä EY:n

51 – Asia Kemal Taşkin ym. v. Turkki, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 2.2.2010 (valitukset nrot 30206/04, 37038/04, 43681/04, 45376/04, 12881/05, 28697/05, 32797/05 ja 45609/05, 49 kohta).

52 – Todettakoon tässä yhteydessä, että Konstitucinis Teismas (Liettuan tasavallan perustuslakituomioistuin) antoi 21.10.1999 tuomion, jonka mukaan Liettuan tasavallan kansalaisten passeihin on kirjattava etu- ja sukunimi kansalliskielellä siksi, että ulkomaisten merkkien käyttäminen saattaisi heikentää kansallisia intressejä, koska sillä vaarannettaisiin virallisen kielen perustuslaillisen periaatteen lisäksi myös toimielinten, yritysten sekä kunnallisten ja muiden julkisyhteisöjen asianmukainen toiminta. Kyseinen tuomioistuin täsmensi sittemmin 6.11.2003 antamassaan tuomiossa, jossa se tulkitsi tätä ennakkotapausta, että nimen mainitseminen alkuperäisessä muodossaan on sallittua Liettuan passissa otsikolla ”muut merkinnät”, jos kansalainen niin haluaa.

53 – Lakiesitys koskee suku- ja etunimien oikeinkirjoitusta virallisissa asiakirjoissa (Vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo projektas) ja annettiin 14.1.2009 (nro XIP-1644). Liettuan parlamentti hylkäsi esityksen. Sitä vastoin käsittelyssä on edelleen erään kansanedustajaryhmän esittämä lakialoite (nro XIP-1668), jonka sisältö on vähemmän vapaamielinen, ks. internetsivut www.lrs.lt.

54 – Väestökirjanpidon yhdenmukaistamiseksi toimiva kansainvälinen komitea on vuonna 1950 perustettu hallitustenvälinen elin, joka koostuu 16 eurooppalaisesta valtiosta ja jonka tehtävänä on laatia velvoittavia yleissopimuksia, joilla pyritään yhdenmukaistamaan sopimusvaltioissa voimassa olevat henkilöiden asemaa ja kelpoisuutta, perhettä tai kansalaisuutta koskevia säännöksiä.

perustamissopimuksen tulkinnassa siltä osin kuin tässä yleissopimuksessa ilmaistaan kansainvälisen oikeuden edistyksellinen standardi, joka koskee ulkomaisten etu- ja sukunimien merkitsemistä väestörekisteriin. [55]

86. Erityisesti ICCS:n yleissopimuksen nro 14 2 artiklassa määrätään, että kun sopimusvaltion viranomaisen on laadittava henkilötietoja osoittava asiakirja ja tätä tarkoitusta varten esitetään henkilötietoja osoittava asiakirja tai jokin muu asiakirja, joilla osoitetaan suku- ja etunimet samoin kirjaimin kuin kielessä, jolla asiakirja on laadittava, nämä suku- ja etunimet merkitään rekisteriin sananmukaisesti muutoksitta ja kääntämättöminä, jolloin on otettava mukaan myös tarkkeet, vaikka tällaisia merkkejä ei olisi olemassa kyseisessä kielessä. Tämän yleissopimuksen liitteenä olevassa selitysmuistiossa täsmennetään kyseisestä artiklasta, että ”sananmukaista merkitsemistä koskevaa sääntöä sovelletaan myös tarkkeisiin”, että ne on ”merkittävä, vaikka niitä ei olisi siinä kielessä, jolla asiakirja on laadittava” ja että ”jos asiakirja laaditaan kirjoituskoneella, tarkkeet lisätään tarvittaessa käsin”.

87. Edellä esitetyn perusteella katson, että EY 12 artiklan ensimmäisen alakohdan mukaan jäsenvaltion viranomaisten on merkittävä muiden jäsenvaltioiden kansalaisten henkilöllisyyttä koskevat tiedot sanatarkasti ja käytettävä myös näissä valtioissa hyväksyttyjä tarkkeita.

b) EY 18 artiklan tulkinta henkilötietoja osoittavien asiakirjojen muuttamista koskevien erilaisten pyyntöjen osalta

88. EY 18 artiklan 1 kohdassa taataan välittömin vaikutuksin [56] jokaiselle unionin kansalaiselle oikeus liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella.

89. Etu- ja sukunimien merkitsemistä henkilötietoja osoittaviin asiakirjoihin koskevaan lainsäädäntöön liittyvä yhteisöjen tuomioistuimen aikaisempi oikeuskäytäntö voidaan tiivistää lyhyesti seuraavalla tavalla. [57] Koska tällä alalla on toimivalta varattu jäsenvaltioille, kyseessä on EY 18 artiklassa tarkoitettu liikkumisvapauden este vain silloin, jos osoitetaan vakavien haittojen olemassaolo. Tällaisen esteen mahdollinen perustelu edellyttää yhtäältä hyväksyttäviä syitä, jotka liittyvät

55 – Yleissopimuksen johdanto-osassa vahvistetaan, että sen tarkoituksena on ”varmistaa suku- ja etunimien yhtenäinen merkitseminen väestörekistereihin”.

56 – Ks. asia C-413/99, Baumbast ja R, tuomio 17.9.2002 (Kok., s. I-7091, 94 kohta).

57 – Ks. yksityiskohtaisemmin julkisasiamies Sharpstonin em. asiassa Sayn-Wittgenstein antaman ratkaisuehdotuksen 11 kohta ja sitä seuraavat kohdat oikeuskäytäntöviittauksineen.

yleiseen järjestykseen eivätkä pelkkiin hallinnollisiin olosuhteisiin, ja toisaalta keinoja, jotka ovat oikeassa suhteessa tarkoitettuun tavoitteeseen. [58]

90. Katson tässä tapauksessa, kuten useimmat huomautuksiaan esittäneistä osapuolista, että Runevič-Vardynin tilanne kuuluu hänen syntymätodistuksessaan mainittujen etu- ja sukunimen osalta EY 18 artiklan määräysten soveltamisalaan, sillä hän on käyttänyt tämän määräyksen mukaisia oikeuksia päättäessään asettua asumaan ja työskentelemään muihin jäsenvaltioihin kuin siihen, josta hän on lähtöisin.

91. Runevič-Vardyn väittää edellä mainituista asiassa Garcia Avello ja asiassa Grunkin ja Paul annetuista tuomioista ilmenevän selvästi, että Liettuan lainsäädännössä loukataan suhteettomalla tavalla hänen liikkumisvapauttaan unionin kansalaisena. Hän vetoaa siihen, että kun alkuperältään muut kuin liettualaiset etu- ja sukunimet kirjoitetaan liettualaisin kirjaimin, luodaan uusi henkilöllisyys, mikä estää unionin muissa maissa asuvien henkilöiden, kuten hänen itsensä, yksilöimisen oikeilla etu- ja sukunimillään ja johtaa siihen, että he kohtaavat vakavia vaikeuksia yksityis- ja työelämässään.

58 – Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoo myös, että nimeen liittyvistä säännöksistä aiheutuvien haittojen on oltava tietyssä määrin vakavia tai merkittäviä, jotta yksityiselämää koskevan oikeuden loukkaaminen voitaisiin todeta (ks. em. asia Stjerna v. Suomi, tuomion 42 kohta).

92. Katson päinvastoin, ettei Runevič-Vardyn voi syntymätodistuksensa osalta perustellusti vedota kokemiinsa hankaluuksiin, koska hänen etunimensä ja tyttönimensä on annettu hänelle jäsenvaltiossa, jossa hän on syntynyt, niitä ei ole muutettu hänen syntymänsä jälkeen ja ne ovat tässä nimenomaisessa muodossa hänen passissaan. Riidanalaisen lainsäädännön säännökset eivät ole myöskään epäedullisempia tietyille maan kansalaisille pelkästään sen vuoksi, että he ovat myöhemmin käyttäneet vapauttaan liikkua ja oleskella vapaasti jossain toisessa jäsenvaltiossa.

93. Huomautuksiaan esittäneet osapuolet ovat katsoneet Wardynin tilanteen osalta yksimielisesti, kuten minäkin, että EY 18 artikla on sovellettavissa hänen vihkitodistuksessaan mainittuihin etunimiin.

94. Yhdyn komission näkemykseen, kun se korostaa edellä mainitussa asiassa Konstantinidis annettuun tuomioon viitaten, että on tehtävä kaikki voitava sen varmistamiseksi, että kaikkien unionin kansalaisten etu- ja sukunimet kirjataan vakaalla ja pysyvällä tavalla, jotta he voivat käyttää esteittä unionin kansalaisuuteen liittyviä oikeuksia.

95. Liettuan hallitus täsmentää, että asumista koskevien lupien tai henkilötietoja osoittavien asiakirjojen (syntymätodistukset, vihkitodistukset, kuolintodistukset) kaltaisissa asiakirjoissa, joita annetaan Liettuassa muiden jäsenvaltioiden kansalaisille, heidän

etu- ja sukunimensä kirjoitetaan latinalaisten aakkosten kirjaimin siten, että noudatetaan lähtövaltiossa omaksuttua kirjoitusasua, mukaan lukien kirjaimet ”w”, ”x” ja ”q”, joita ei ole Liettuan aakkosissa, ilman että käytetään kuitenkaan tarkkeita.

96. Tällaisella lainsäädännöllä loukataan mielestäni vain osittain Wardynin oikeutta liikkua ja oleskella vapaasti jossain toisessa jäsenvaltiossa. Kansainvälisen vuorovaikutuksen arjessa tarkkeet jätetään usein pois erityisesti sen vuoksi, että tietokonejärjestelmissä sallitaan ainoastaan englantilaisten aakkosten käyttö, kuten jo mainitsin. Tämä ei koske ainoastaan lentolippuja vaan usein myös sähköisiä lomakkeita tai luottokortteja. Henkilölle, joka ei hallitse vierasta kieltä, tarkkeiden merkitys on usein tuntematon, eikä niitä edes välttämättä havaita. On mielestäni melko epätodennäköistä, ja puhun tässä yhteydessä omasta kokemuksestani, että tarkkeiden jättäminen pois voisi sinänsä johtaa siihen, että pitäisi esittää syyt, joiden vuoksi henkilöllä on kaksi henkilöllisyyttä. Mielestäni on siis mahdotonta, että tarkkeiden jättämisestä pois voisi seurata todellista ja vakavaa haittaa.

97. Katson sitä vastoin, että kieltäytyminen käyttämästä muiden jäsenvaltioiden kansalaisia koskevissa henkilötietoja osoittavissa asiakirjoissa latinalaisten aakkosten kirjaimia, joita ei ole maan aakkosissa, saattaisi aiheuttaa viimeksi mainituille riittävän vakavia hankaluuksia, jotta nämä saattaisivat jättää käyttämättä liikkumisvapauttaan. Tilanne Liettuassa ei kuitenkaan näytä olevan tällainen, koska Liettuan hallituksen antamien tietojen mukaan muiden jäsenvaltioiden kansalaisten sukunimet voidaan kirjoittaa tällaisin kirjaimin, kuten tässä tapauksessa, koska Wardynin sukunimi on kirjoitettu kirjaimella ”W” liettualaisessa vihkitodistuksessa.

98. EY 18 artiklaa voidaan mielestäni soveltaa Runevič-Vardynin tilanteessa siltä osin kuin kyseessä on hänen vihkitodistukseensa merkitty avionimi, ja pääasian kohteena olevan kaltainen lainsäädäntö on ristiriidassa sen kanssa, kuten myös suurin osa huomautuksiaan esittäneistä osapuolista on katsonut.

99. Puolan hallitus korostaa, että etu- tai sukunimen kirjoitusasun muuttamisella loukattaisiin vakavalla tavalla niiden henkilöiden oikeuksia, joiden etu- tai sukunimiä muutetaan. Henkilötietoja osoittavia asiakirjoja käytetään paitsi sen valtion alueella, jolla niitä on muutettu sen kielisääntöjen mukaan, myös unionin kaikkien muiden jäsenvaltioiden alueella ja unionin ulkopuolella. Sen mielestä jonkin

toisen jäsenvaltion kansalainen, joka ei tunne kielen kirjaimia eikä niiden ääntämissääntöjä, ei kykene toteamaan, ovatko kahdessa eri asiakirjassa mainitut kaksi nimeä todellisuudessa yksi ja sama nimi. Kuten olen jo todennut, vaikuttaa kuitenkin siltä, että unionin tuomioistuin ei voi pitää lähtökohtana sitä, että puolisojen välisen perhesiteen oletettaisiin olevan olemassa tai se suljettaisiin pois pelkästään sillä perusteella, että heillä on samanlaiset tai erilaiset sukunimet.

100. Liettuan hallitus perustelee tällaista rajoitusta liettuan kielen intresseillä ja perinteillä. Kansallisen kielen suojeleminen voi todellakin olla unionin oikeudessa tarkoitettu yleistä etua koskeva objektiivinen seikka. Kuten julkisasiamies Jacobs on korostanut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön viitaten,[59] laaja harkintavalta, joka jäsenvaltioilla on etu- ja sukunimien oikeinkirjoituksen osalta, ei kuitenkaan voi rajoittaa suhteettomasti unionin kansalaisten oikeutta liikkua ja oleskella vapaasti kaikissa jäsenvaltioissa. Mistä tahansa jäsenvaltiosta he ovat näet lähtöisin, heille ei pidä aiheutua haittaa vain siksi, että he ovat käyttäneet tätä oikeutta.[60] Tässä tapauksessa Runevič-Vardynilta on evätty muille Liettuan kansalaisille myönnetty oikeus käyttää puolisonsa nimeä tarkasti alkuperäisessä kirjoitusasussa siksi, että hän on avioitunut toisen jäsenvaltion sellaisen kansalaisen kanssa, jonka hän on tavannut käyttäessään oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen.

101. Liettuan säännökset eivät ole mielestäni asianmukainen ja tarpeellinen keino kansalliskielen suojelemisen tavoitteen saavuttamiseksi. On olemassa muita ratkaisuja, joilla rajoitetaan vähemmän asianomaisen henkilön oikeuksia. On riittävää todeta, että Liettuan lainsäädännössä hyväksytään jo kirjainten, joita ei ole kansalliskielessä, käyttäminen toisen jäsenvaltion kansalaisen – kuten Wardynin – henkilötietoja osoittavissa asiakirjoissa, joten tästä voidaan päätellä, ettei tämän kielen suojelemista vaarannettaisi vakavalla tavalla, jos kirjainta ”W” käytettäisiin myös mainittaessa hänen puolisonsa nimi.

59 – Ks. em. asia Garcia Avello, ratkaisuehdotuksen 66 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

60 – Ks. asia C-224/98, D'Hoop, tuomio 11.7.2002 (Kok., s. I-6191, 28–31 kohta): ”Koska unionin kansalaiselle on tunnustettava kaikissa jäsenvaltioissa sama oikeudellinen kohtelu kuin samassa tilanteessa oleville näiden jäsenvaltioiden kansalaisille, olisi liikkumisvapautta koskevan oikeuden vastaista, jos häneen voitaisiin siinä jäsenvaltiossa, jonka kansalainen hän on, soveltaa epäedullisempaa kohtelua kuin siinä tapauksessa, että hän ei olisi käyttänyt perustamissopimuksessa annettuja liikkumisvapautta koskevia oikeuksia. Nämä oikeudet eivät saa täyttä vaikutustaan, jos näiden oikeuksien käyttäminen tehdään jäsenvaltion kansalaiselle vähemmän houkuttelevaksi sen vuoksi, että hänen palatessaan kotimaahansa sovelletaan säännöstöä, joka on hänelle epäedullinen sen vuoksi, että hän on käyttänyt näitä oikeuksiaan.”

V Ratkaisuehdotus

102. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Vilniaus miesto 1 apylinkės teismasin esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

”Rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta 29.6.2000 annetun neuvoston direktiivin 2000/43/EY 2 artiklan 2 kohdan b alakohtaa on tulkittava siten, että sitä ei voida soveltaa pääasian kohteena olevien kaltaisiin kansallisiin säännöksiin.

Pääasian asiayhteydessä EY 12 artiklan ensimmäistä kohtaa, jossa kielletään kansalaisuuteen perustuva syrjintä, on tulkittava siten, että siinä ei kielletä jäsenvaltiota säätämästä lainsäädännössään, että sen kansalaisen etu- tai sukunimi voidaan kirjoittaa henkilötietoja osoittaviin asiakirjoihin vain kansalliskielen kirjaimin ja käyttämättä tarkkeita, ligatuureja tai mitään muitakaan latinalaisten aakkosten kirjainten graafisia muunnoksia, joita käytetään muissa kielissä. Kyseisessä artiklassa kielletään sitä vastoin tällaisen menettelyn soveltaminen jonkin toisen jäsenvaltion kansalaiseen.

Pääasian asiayhteydessä EY 18 artiklan 1 kohtaa, jossa määrätään, että jokaisella unionin kansalaisella on oikeus vapaasti liikkua ja oleskella jäsenvaltioiden alueella, on tulkittava siten, että siinä kielletään jäsenvaltiota säätämästä lainsäädännössään, että jonkin toisen jäsenvaltion kansalaisen etu- tai sukunimi tai puolison nimi, jonka jonkin toisen jäsenvaltion kansalaisen kanssa avioitunut kansalainen on valinnut, voidaan merkitä henkilötietoja osoittaviin asiakirjoihin vain siten, että käytetään kansalliskielen kirjaimia. Kyseisessä artiklassa ei sitä vastoin edellytetä, että jäsenvaltio käyttää tarkkeita, ligatuureja tai mitään muitakaan latinalaisten aakkosten kirjainten graafisia muunnoksia, joita käytetään muissa kielissä.”